

Bremser, *Oestridae*, *Gasterophilidae*

De ret store, behårede bremser hører til fluerne og indtager som fuldt udviklede ingen næring. OKSE-BREMSEN, *Hypoderma bovis*, HESTEBREMSEN, *Gasterophilus intestinalis*, og FÅREBREMSEN, *Cestrus ovis*, lægger æggene på de respektive dyr, hvori larverne udvikles.

– Danmarks Dyreverden 2, 255f.

Bremse er et fællesgermansk lydord, gammel-dansk d.s. og brims; hører til indoeurop. bherem 'drumme, summe', sanskrit (oldindisk) har bhra-mara-h 'bi'; beslægtet med oldnord. brim 'brusen' og dialektordet bremse 'summe, knurre, snerre' (1). Folkeligt fællesnavn til større vingede insekter, der stikker og suger blod eller mistænkes for at gøre det. Nogle af de nedenstående navne gælder også klæg (s. 88) og gede-hams (s. 108).

Som persontilnavn Brems 1300-t ff (2); indgår i stednavnene Bremsmade 1791, 1912, Bremstof og Bremsbøl, alle Sønderjylland (3).

Hestebremse o. 1700ff, *hestebi* og *øgbi* VJylland (4), *horsflue* Bornholm (5).

Krogbremse o. 1700ff (6), Mors 1807 (7), Jylland (8), *kroghveps*, *krogbi* og *kroghummel* VJylland, Mors, Thy (9), *krogorm* NJylland (10), *krogstjert* '-hale' Læsø, NSjælland (11), *bøjstjert* Ikast o.

1880 (12) omtydet til *bygstjert* Haderup MJylland (13); *hængeast*, -*ast* SSlesvig, VJylland (14), *hængehest* Jylland o. 1870ff (15), *artsflue* SSlesvig (16), *ast*, *arts* = bagdel; under flugt og æglægning holdes bagkroppen nedad bøjet, insektet opsøger desuden gerne værtsdyrenes bagkrop.

Stangbi VJylland o. 1890 (17), *næseflue* Jylland (18), *grå bremse* ØSjælland (19).

Oksebremse o. 1880ff; *kobremse* og *stingflue* 1804 (20); larven: *vårorm*, *værre*, *værne* (21).

Krageorm Als (18) måske omtydet af krogorm.

Gadde o. 1700 hørende til gad 'pig, brod' (22); *Lårups stude* Ugerløse (19), naboby til Lårup.

Grønland: *miligiak*, *iqutsak*.

LITTERATUR: (1) 659 2.2, 1138f; 626 43; (2) 363 2.1, 129; (3) 156 4,77; 5,504 og 6,39; (4) 388 o. 1925; (5) 203 135; (6) 903 3.2, 1820, 333; (7) 769 94,206; (8) 212c 2,304; 296f 139; (9) 795 135; 804 1,103; 388; (10) 212c 2,304; 202c 2,204; 624 7; (11) 202d 2,167; 388 (Tibberup); (12) 212c 1,159; (13) 599 19423; (14) 212c 1,35 (Fjolde), 732; 464f 1,139 (Gudum); 795 136; (15) 794 12,1889,155 (*høringshest*); 423; 311 1967,27; (16) 66 1,58; (17) 794 12,155; (18) 423; (19) 388; (20) 439b 272; (21) 856 188; 946 32,1939,46 (*viin*); (22) 903 2,1802, 332.

SKADEDYR

Oksebremsen har hørt til landbrugets værste skadedyr. Med solen og varmen kom ret tidligt på

Bissende hest stukket af bremse. Maleri af M. Therkildsen, 1887. Statens Museum for Kunst.

året oksebremserne og gjorde de varme sommerdage til en plage for køer og hyrdedrenge. »Alle-rede ved 9-10 tiden kunne disse grimmige bæster, som kreaturerne havde en instinktiv skræk for, være på spil; tunge, sindige køer løftede halen, tumlede rundt i tøjrlaget, og det endte tit med, at pælen blev revet op eller tøjret sprængt og koen kom stormende hjemefter, gennem korn- og roemarker, undertiden med mælken sprøjtende fra det fyldte yver og, hvis der anvendtes hovedlagreb, med det venstre øre blodigt og forrevet. Man kan let forestille sig, hvordan en sådan nervøs ophidselse og anspændelse indvirkede på dyrenes velbefindende og mælkeydelse – og det kunne hænde, at hele rækken bissede inden man kunne få dem hjem på skikkelig vis. Også kalve og ungkreaturer led under det – et godt bevis herpå fik man, når man om vinteren lod hånden glide hen over ryggen på dem og følte alle knopperne, hvor det næste års plage skulle komme fra hvis ikke larverne blev tilintetgjort, og det var man meget ligegyldig eller forsømmelig med. Det tog uanstændigt lang tid, inden man endelig ved det offentliges indgriben fik bugt med plagen« (1).

Der kan ventes regn, når bremserne foruroliger heste og kvæg meget eller kommer ind i husene og stikker [sic] mennesker (1804; 2).

Af ca. 5.600 oksehuder, som et garveri behandlede marts-juli i perioden 1900-04, var de 24 procent *vernede* (angrebet af larver). Der blev 1899-1903 solgt ca. 113.000 huder fra Københavns slagtehuse, heraf var de 16.000 eller 12 procent hullede, og det forringede værdien med ca. 10.000 kr. For hele landet ansloges 1906 det samlede årlige tab til 5.5 millioner kr. og 1920 til ca. 20 mill. kr. Fra de danske provinsslagtermestres hudeauktioner maj-oktober 1922 oplyses, at 22 procent af huderne fra Nørrejylland, 46.5 procent fra Sønderjylland og 13 procent fra øerne var *vernede*; slagtermestrene havde et direkte tab på mindst 300.000 kr. (3).

Ved lov af 8. marts 1923 og 14. marts 1931 blev det påbudt at træffe offentlige foranstaltninger til oksebremsens bekæmpelse; den anses nu for uddyddet.

LITTERATUR: (1) 311 55,1961,199f; (2) 174 2.1, 396; (3) 50b 1,567; 603 11,1927,162f.

OLDSAGN, TALEMÅDER, MUNDHELD

Amleds diebroder advarede ham mod en fælde ved at anbringe en avne på bagkroppen af en bremse, hvorefter han gennede den i den retning hvor han vidste, at Amlod befandt sig. Da Amlod

så det mærkelige insekt blev han klar over, at der var fare på færde (1).

Det er bedre, at koen bisser for bremser end for kølleslag (Peder Laale, Peder Syv; 2). Det er med giftelystne kællinger som med bremser – jo mere man jager dem, desto værre bliver de (Thy; 3).

Have en røst som en bremse; have bremser i hovedet = nykker (o. 1700; 4); fare op som stukket af en bremse (5), hvad for en bremse har stukket dig? (6).

Du går nok med pels om sommeren ligesom manden, der var bange for at bremserne skulle stikke ham (NFyn; 7). Du er klog på bier, når de er store kalder du den bremse (Lolland; 8). Når folk fra Tise og omliggende sogne kørte til Hjallerup marked, havde de bremserne med hjem (9).

Skæmtevisen Bremsen og fluen (10).

Albert Thurah, Betænkning over en tyr, der blev forbitret ved det at en bremse stak ham (11).

LITTERATUR: (1) 766 3. bog 91f; (2) 550 619; 831 1682,187; (3) 181 33; (4) 434 1,274; (5) 659 1.2,1138 (1884ff); (6) 464c 27; (7) 794 1,188; (8) 430 61; (9) 464f 1,140; (10) 794 1,119f; (11) 859 66f.

Loppe, *Pulex irritans*

Den næsten sorte MENNESKELOPPE er en lille vingeløs, blodsugende parasit med sammentrykt krop og kraftige springben.

– Danmarks Dyreverden 2,257f.

Loppe, gammeldansk (o. 1300) loppæ, luppæ, af uvis oprindelse. Indgår i stednavnene Lopdæk 1496ff Laurbjerg s., Randers a., Lopperøj 1605 Hørup Als, Loppeeng ved Åkirkeby (1).

Sort rytter o. 1670 (Ths. Kingo) og endnu på Sjælland; *sort husar*, *brun husar* (loppepulver: husarfrø, -snus), *sort kavaleri*, *springer*, *sengekammerat* (2), *særkekylning* København o. 1740 (3), *løse fugle* (4).

Færøerne: *loppa*; Grønland: *pississartok* hørende til pissippok 'hoppe, springe'.

LITTERATUR: (1) 156 7,212; 10,105; 18.1,71; (2) 212c 1,687 og 3,970; 76c 298; 315 48; (3) 388; (4) 679 20.